

Udkast til

Nordisk samarbejdsprogram for ligestilling og LGBTI 2025-2030

Forord

[Forordet underskrives af formandskabet i 2024 og af generalsekretæren]

Indledning

Norden er kommet langt i arbejdet for ligestilling mellem kønnene og lige rettigheder for LGBTI-personer gennem både lovgivning og politiske indsatser. Samtidig har regionen stadig lang vej igen, inden alle medborgere uanset køn har samme indflydelse og mulighed for at forme sine liv og bidrage til samfundets udvikling på lige fod. På samme måde er det fortsat udfordringer, førend LGBTI-personer i Norden har samme rettigheder og muligheder som den øvrige befolkning.

De nordiske statsministre vedtog i 2019 en fælles vision¹ om, at Norden frem mod 2030 skal blive verdens mest bæredygtige og integrerede region. Arbejdet i Nordisk Ministerråd skal derfor bidrage til indfrielsen af visionen gennem indsatser, der bidrager til de tre strategiske prioriteringer: et grønt Norden, et konkurrencedygtigt Norden og et socialt bæredygtigt Norden.

Også det nordiske samarbejde på ligestillings- og LGBTI-området skal i perioden 2025-2030 bidrage til at gøre Norden mere grønt, konkurrencedygtigt og socialt bæredygtigt. Ligestilling mellem kønnene og lige rettigheder for LGBTI-personer er i tillæg til at være centrale nordiske værdier også forudsætninger for, at målene kan nås.

Den grønne omstilling vil kræve store forandringer af de nordiske samfund. Hvis disse forandringer skal blive meningsfulde, effektive og komme alle Nordens medborgere til gode, skal de være baseret på ligestilling og lige rettigheder.

Hvis Norden skal forblive konkurrencedygtigt, skal alle Nordens medborgere have mulighed for at bidrage til de nordiske samfund. Kun hvis de nordiske uddannelsessystemer og arbejdsmarkeder baserer sig på ligestilling og lige rettigheder, får alle Nordens medborgere reelt lige adgang til at gøre sine talenter og kompetencer gældende.

¹ <https://www.norden.org/da/declaration/vores-vision-2030>

Ikke alle nordboer er ens, men hvis Norden skal være socialt bæredygtig, skal ligestilling og lige rettigheder ligge til grund for arbejdet for inkluderende samfund med stærkere sammenhængskraft og fælles værdier.

Samarbejdsprogrammet beskriver Nordisk Ministerråd for Ligestilling og LGBTI's politiske prioriteringer og målsætninger for perioden 2025–2030 samt disses sammenhæng til Nordisk Ministerråds Vision 2030².

Både Nordisk Råd og det nordiske civilsamfundsnetværk har givet indspil til målene i samarbejdsprogrammet.

Samarbejdsprogrammet er det styrende dokument for alle aktiviteter under Nordisk Ministerråd for Ligestilling og LGBTI.

Samarbejdsprogrammet blev godkendt af Nordisk Ministerråd for Ligestilling og LGBTI [dato] og skal gælde frem til 31. december 2030.

MR-JÄM's politiske prioriteringer 2025-2030

Ligestilling mellem kønnene

De nordiske lande, Færøerne, Grønland og Ålands ligestillingssamarbejde skal konkret og effektivt arbejde for at fremme ligestilling mellem kønnene i Norden.

Lige rettigheder for LGBTI-personer

De nordiske lande, Færøerne, Grønland og Ålands LGBTI-samarbejde skal arbejde for lige rettigheder og muligheder for LGBTI-personer i Norden.

Et grønt og konkurrencedygtigt Norden

Mål 1: Fremtidens arbejdsmarked skal fremme økonomisk ligestilling i Norden.

Ligestilling har historisk været centralt for udviklingen af de stærke, nordiske velfærdssamfund. Den høje beskæftigelse for både mænd og kvinder og gode ligestillingspolitiske investeringer har gjort de nordiske arbejdsmarkeder til nogle af de mest ligestillede i verden.

Alligevel er Nordens uddannelsessystemer og arbejdsmarkeder stadig både vertikalt og horisontalt kønsopdelt, hvor mænd er overrepræsenterede i lederpositioner og både kvinder og mænd er stærkt under- henholdsvis overrepræsenterede i de kønstraditionelle erhverv. Derudover er de nordiske arbejdsmarkeder stadig præget af uligeløn, og kvinder arbejder oftere end mænd på deltid. Samtidig udføres det ubetalte

² <https://www.norden.org/da/vores-vision-2030>

omsorgsarbejde i hjemmet stadig i uforholdsmæssig høj grad af kvinder, ligesom kvinder fortsat afholder langt størstedelen af forældreorloven.

Særligt relevant er den grønne omstilling af de nordiske samfund og arbejdsmarkeder, som risikerer at forstærke eksisterende uligheder, medmindre der gøres en aktiv indsats for, at omstillingen bliver fair og ligestillet. Det kønsopdelte arbejdsmarked må ikke blive en barriere i den grønne omstilling, da alle talenter behøves for at finde gode løsninger.

Lovgivningen i Norden yder LGBTI-personer god beskyttelse mod diskrimination og forskelsbehandling både inden for og uden for arbejdsmarkedet, og mange virksomheder i Norden arbejder aktivt med inklusion og diversitet. Alligevel oplever mange LGBTI-personer fordomme, diskrimination og chikane i uddannelsessystemet og i arbejdslivet. Dette fører til reducerede muligheder og trivsel i arbejdslivet og til øget økonomisk udsathed blandt særligt unge LGBTI-personer og lavere indkomster blandt transpersoner sammenlignet med cispersoner.

Delmål

- 1.1: Det kønsopdelte arbejdsmarked skal modvirkes.
- 1.2: Ligestilling i indkomst og formueforhold skal fremmes og flere skal opleve økonomisk selvstændighed.
- 1.3: Det skal tilstræbes, at det ubetalte omsorgsarbejde deles ligeligt mellem kønnene, og ligestilling i forældreskabet skal fremmes.
- 1.4: Den grønne omstilling af de nordiske samfund skal bidrage til ligestilling mellem kønnene.
- 1.5: Diskrimination, chikane, mobning og eksklusion af LGBTI-personer i uddannelsessystemet og i arbejdslivet skal modvirkes.

Mål 2: De nordiske samfund skal være fri for diskrimination, og fordelingen af magt og indflydelse skal afspejle diversiteten og mangfoldigheden i de nordiske samfund.

De nordiske lande har historisk været foregangslande, når det gælder at fremme en ligelig repræsentation og kønsfordeling i politik. Alligevel er kvinder fortsat underrepræsenterede i samfundets styrende organer, i politik og i erhvervslivet, og mange kvinder afholder sig fra at deltage i samfundsdebatten på sociale medier eller i politik af frygt for kønsbaserede krænkelser.

Ligestilling kommer alle borgerne i de nordiske samfund til gode, eftersom både den enkelte og samfundet har gavn af, at alle - uanset køn – bidrager, så godt de kan. Derfor kan fremtidens ligestillingsudfordringer også kun løses, hvis den folkelige opbakning til og forståelse af ligestilling som en grundlæggende nordisk værdi består.

For at tilrettelægge gode løsninger på ligestillingsudfordringerne i de nordiske lande må øvrige perspektiver såsom alder, funktionsnedsættelse og etnicitet inddrages.

I en tid med store omvæltninger og hastig teknologisk udvikling må ligestilling og lige rettigheder stå som grundlæggende principper i de nordiske samfund. Dette er særligt relevant med tanke på den stigende digitalisering af de nordiske samfund og den hastige udvikling inden for kunstig intelligens, der for eksempel har potentiale til at forårsage store omvæltninger på de nordiske arbejdsmarkeder.

For at de nordiske lande skal forblive konkurrencedygtige inden for digitalisering og teknologi, skal sektoren kunne tiltrække en mangfoldighed af medarbejdere. Tilsvarende er det afgørende, at kvinder får adgang til jobs og indflydelse i denne sektor i vækst. Endelig kan sektoren bidrage positivt til at fremme ligestilling og diversitet ved at gøre kunstig intelligens i stand til at eliminere fremfor at reproducere forudindtagede bias og fremme ligebehandling.

For at løse fremtidens udfordringer er det nødvendigt, at alle borgere i Norden trives og gives de bedste forudsætninger for at bidrage til udviklingen af de nordiske samfund. Det betyder, at alle skal kunne være sig selv, og at alle har krav på respekt og værdighed. Desværre afholder mange LGBTI-personer sig fra at leve åbent af frygt for omgivelsernes reaktioner og udsættes i højere grad for diskrimination og hadforbrydelser end den øvrige befolkning.

Delmål

- 2.1: En ligelig kønsfordeling i de styrende organer i politik og erhvervsliv skal fremmes.
- 2.2: Udviklingen inden for digitalisering og kunstig intelligens skal bidrage til at fremme ligestilling og lige rettigheder.
- 2.3: De nordiske befolkninger skal inddrages og engageres i udviklingen af løsninger på fremtidens ligestillingsudfordringer – særligt i relation til den grønne omstilling.
- 2.4: LGBTI-personer skal kunne leve åbent i de nordiske lande og føle sig trygge og inkluderede i samfundet samt have mulighed for indflydelse og deltagelse i samfundslivet uden risiko for diskrimination og chikane.

Et socialt bæredygtigt Norden

Mål 3: Norden skal være fri for kønsbaseret og seksuel vold, seksuelle krænkelse og chikane og had.

Kønsbaseret vold er en krænkelse af den enkeltes integritet og et udtryk for de historisk ulige magtrelationer mellem kvinder og mænd. Kønsbaseret vold har alvorlige negative konsekvenser for den enkelte, for familien og andre nære relationer og for samfundet. Først og fremmest kvinder – men også mænd – udsættes for kønsbaseret vold: Fysisk, psykisk og økonomisk partnervold, æresrelateret vold, digital vold og overgreb, seksuel vold, voldtægt og menneskehandel til seksuel udnyttelse. I yderste konsekvens, og hvis der ikke sættes ind i rette tid, kan vold i nære relationer føre til partnerdrab. Det er fortrinsvis mænd, der udøver både fysisk og psykisk partnervold. Der er behov for at udbrede virksomme indsatser inden for politi og retsvæsen såvel som tidligt præventive sociale indsatser rettet mod både udsatte og udøvere.

I hele Norden har #MeToo-bevægelsen siden 2017 sat sine spor, og alle lande har som konsekvens deraf taget initiativer til forebyggelse og bekæmpelse af seksuel chikane og seksuelle krænkelser. Alligevel udgør begge dele fortsat en ligestillingsudfordring på individuelt, institutionelt og strukturelt niveau. Særligt kvinder er udsat for seksuel chikane og seksuelle krænkelser i offentlige rum, såvel i arbejdslivet, i skolen som i andre offentlige miljøer – både offline og online. Intersektionelle perspektiver på udsathed behøves for bedre at kunne forebygge og modvirke seksuel chikane og krænkelser.

Kønsbaseret vold, seksuel chikane og seksuelle krænkelser rammer også personer, der bryder med normerne for køn, kønsidentitet, kønsudtryk og seksuel orientering, og mange LGBTI-personer er uforholdsmæssigt udsatte. Derudover oplever mange også had, trusler og vold på grund af seksuel orientering, kønsidentitet, kønsudtryk eller køns karakteristika, som opfattes som afvigende fra de gængse normer.

Delmål

- 3.1: Kønsbaseret, seksuel og æresrelateret vold og undertrykkelse skal forebygges, modvirkes og bekæmpes. Ofrene skal støttes og udøverne skal hjælpes til at stoppe volden.
- 3.2: Seksuelle krænkelser og chikane skal forebygges, modvirkes og bekæmpes.
- 3.3: Hadforbrydelser og hadefulde ytringer mod LGBTI-personer skal forebygges, modvirkes og bekæmpes.

Mål 4: Alle borgere i Norden skal have mulighed for at forme deres eget liv uden at være begrænset af stereotype normer og forventninger knyttet til køn, kønsidentitet og seksuel orientering.

I de nordiske lande værdsættes alle borgeres frihed til at leve livet i overensstemmelse med egne drømme og ønsker. Dog påvirkes borgerne i de nordiske lande negativt af stereotype normer og forventninger knyttet til køn. Disse kønnede normer og

forventninger kan fx begrænse unge i at vælge den uddannelse og den karrierevej, de ønsker, ligesom kønnede stereotype forventninger til udseende kan give anledning til mistrivsel.

Også mænd og drenge påvirkes negativt. Fx kan maskulinitetsnormer begrænse mænd i livskrise i at søge nødvendig hjælp og støtte, ligesom forventningspres om at udfylde en traditionelt maskulin rolle kan føre til forringede relationer til partner og børn såvel som mental mistrivsel. Alligevel har mænd historisk været underrepræsenteret og underprioriteret i ligestillingsarbejdet.

I yderste konsekvens fører traditionalistiske og stereotype normer for køn til negativ social kontrol og æresrelateret undertrykkelse, hvilket særligt kvinder og piger men også unge mænd udsættes for.

Også mange LGBTI-personer begrænses af kønstereotype normer og forventninger i både familien og i mødet med offentlige myndigheder, hvor normer om heteroseksualitet og ciskønnethed virker begrænsende og fremmedgørende fx i forhold til familiedannelse.

Delmål

- 4.1: Ligestillingsarbejdet skal fremme nuancerede opfattelser af køn, femininitet og maskulinitet.
- 4.2: Æresrelateret vold og undertrykkelse og negativ social kontrol baseret på stereotype forestillinger om køn og seksuel orientering skal modvirkes.
- 4.3: Nuancerede fremfor heteronormative forståelser af seksuel orientering og kønsidentitet skal fremmes i samfundet for at give LGBTI-personer bedre adgang til samfundsdeltagelse herunder familiedannelse.

Mål 5: Uligestilling i sundhed, trivsel og livskvalitet skal modvirkes og forebygges.

Alle borgere i Norden har ret til den bedst mulige psykiske og fysiske sundhed og til adgang til sundheds- og omsorgsydelser, og den lige adgang til sundhed er en forudsætning for lige deltagelse i samfundslivet.

I de nordiske lande stiger gennemsnitslevealderen på tværs af kønnene, men der findes store sundhedsforskelle i relation til køn: Kvinder oplever generelt sin sundhed som dårligere end mænd, og særligt unge kvinders mistrives psykisk. Mænd lever kortere, begår oftere selvmord og opsøger sjældnere hjælp hos fx læge end kvinder og ender oftere i diverse former for misbrug. Mænd er oftere udøvere af vold, men også oftere ofre for tilfældig vold og vold udøvet af en fremmed. Kvinder er mere udsatte for seksuel vold, seksuelle krænkelse og partnervold.

Også i forhold til sundhed er LGBTI-personer udsatte sammenlignet med den øvrige befolkning. Fx ses blandt LGBTI-personer højere indtagelse af rusmidler, hyppigere tilfælde af selvskaade og selvmord, samt højere niveauer af stress. Dertil kommer, at sundheds- og omsorgsydelser ofte er tilpasset majoritetsbefolkningen.

Delmål

- 5.1: Forskelle i fysisk og psykisk sundhed mellem kvinder og mænd samt mellem LGBTI-personer og den øvrige befolkning skal forebygges og modvirkes.
- 5.2: Kønsspecifikke sundhedsudfordringer og –behov skal imødekommes, og kønssensitive løsninger skal udbredes.
- 5.3: Sundheds- og omsorgspersonale og skal have god viden om LGBTI-området og forståelse for mangfoldighed i kønsidentitet, kønsudtryk, kønskarakteristika og seksuel orientering for at sikre ligeværdige og inkluderende sundhedsydelser til alle Nordens borgere.

Arbejdsmetode:

Sektorens organisering:

Nordisk Ministerråd for Ligestilling og LGBTI (MR-JÄM)

De nordiske regeringers samarbejde på ligestillings- og LGBTI-området ledes af de nordiske ministre med ansvar for ligestilling og LGBTI-personers lige rettigheder, som udgør Nordisk Ministerråd for Ligestilling og LGBTI (MR-JÄM). Ministrene mødes mindst én gang om året, hvor de diskuterer aktuelle sager og tager fælles beslutninger på de områder, hvor det nordiske samarbejde skaber større nytte, end de enkelte lande kan skabe hver for sig – såkaldt nordisk nytte.

Nordisk ligestillingsfond og Nordisk LGBTI-fond.

For at skabe nordisk samarbejde blandt organisationer, erhvervsliv og civilsamfund allokerer Nordisk Ministerråd for Ligestilling og LGBTI hvert år midler til Nordisk Ligestillingsfond og Nordisk LGBTI-fond, som kan søges til finansiering af projekter, der fremmer nordisk samarbejde og nordisk nytte på ligestillings- og LGBTI-området.

Embedsmandskomitéen for Ligestilling og LGBTI (EK-JÄM)

Embedsmandskomitéen, der består af repræsentanter fra alle de nordiske lande samt Grønland, Færøerne og Åland, mødes som regel tre gange om året. Komitéen leder det praktiske arbejde og forbereder ministrenes møder, samt gennemfører deres beslutninger. Hvert land kan udnævne to medlemmer med specifik viden om ligestillings- hhv. LGBTI-området.

Nordisk Information for Kundskab om Køn (NIKK)

NIKK er de nordiske regeringers samarbejdsorgan på ligestillings- og LGBTI-området. NIKK samler og formidler viden om politik og praktik, fakta og forskning på ligestillings- og LGBTI-området med et nordisk perspektiv.

Internationalt ansvar

Den nordiske vision om et udadvendt Norden stræber efter at styrke den nordiske stemme i det internationale samfund. Det nordiske samarbejde arbejder for at styrke internationale forpligtelser, der fremmer ligestilling mellem kønnene og lige rettigheder for LGBTI-personer i Norden og i verden.

Hvert år deltager Nordisk Ministerråd for Ligestilling og LGBTI ved FN's kvindekommisions samling (CSW) for at synliggøre de nordiske løsninger på ligestillingsudfordringer og for at gøre Nordens stemme hørt i den internationale ligestillingspolitik.

Tilsvarende kan de nordiske regeringer bruge det nordiske samarbejde på ligestillings- og LGBTI-området til at afstemme og koordinere fælles positioner i regi af Europarådet og EU med tanke på at styrke den fællesnordiske stemme og promovere gode nordiske løsninger og resultater.

Endelig har Nordisk Ministerråd for Ligestilling og LGBTI siden 2017 samarbejdet med Estland, Letland og Litauen på ligestillingsområdet for at skabe netværk, erfaringsudveksling og fælles udvikling af nordisk-baltiske løsninger.

Samarbejdets operationalisering

Det nordiske samarbejde på ligestillings- og LGBTI-området skal ses i sammenhæng med Nordisk Ministerråds andre styrende dokumenter, herunder Vision 2030, og arbejdet tilrettelægges i overensstemmelse med Nordisk Ministerråds policy for integrering af bæredygtig udvikling, ligestilling samt et børn- og ungeperspektiv³. Årligt redegør Nordisk Ministerråd for Nordisk Råd for sit arbejde med ligestilling og integrering af ligestillingsperspektiver på tværs af det nordiske samarbejde.

Derudover drives arbejdet for ligestilling mellem kønnene og lige rettigheder for LGBTI-personer intersektionelt med særligt fokus på oprindelige befolkninger, borgere med etnisk minoritetsbaggrund samt borgere med funktionsnedsættelser.

Samarbejdet skal basere sig på relevant viden og fakta og bestå af blandt andet erfaringsudveksling og diskussion ved skabelse af tværnordiske platforme, formidling af gode eksempler, oplysningsindsatser, holdningsbearbejdelse, forskning om området på tværnordisk niveau og udveksling af information om national lovgivning.

³ <https://www.norden.org/da/information/sammen-om-baeredygtig-udvikling-ligestilling-og-boern-og-unge>

Arbejdet skal i relevant omfang inddrage Nordisk Ministerråds øvrige sektorer.

Samarbejdets evaluering

Samarbejdsprogrammet gælder i perioden 2025–2030, men perioden deles op i treårige arbejdsplaner for perioderne 2025–2027 og 2028–2030.

Der kan eventuelt gennemføres en midtvejsevaluering efter første arbejdsplansperiode.

Derudover kan der gennemføres løbende evalueringer efter generalsekretærens og ministerrådets vurdering.